

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра археології, давньої та середньовічної історії України

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ

підготовки **доктора філософії**
галузі знань **03 Гуманітарні науки**
спеціальності **032 «Історія та археологія»**
освітньо – наукової програми **032«Історія та археологія»**

Луцьк 2016

Програма навчальної дисципліни “Методика дослідження пам’яток археології”

галузі знань 03 Гуманітарні науки

спеціальності 032 «Історія та археологія»

освітньо – наукової програми 032«Історія та археологія»

Розробники: Оксана Каліщук, докторка історичних наук, професорка
Михайло Кучинко, доктор історичних наук, професор

Самостійне електронне текстове мережеве видання.

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Програма навчальної дисципліни схвалена науковою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

© Каліщук О. М., 2016

Кучинко М. М., 2016

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Очна форма навчання	Галузь знань – 03 гуманітарні науки	вибіркова
Кількість годин – 90	Спеціальність – 032 історія та археологія	Рік навчання – 1
Кількість кредитів – 3	Освітньо-наукова програма “Історія та археологія”	Семестр –1
ІНДЗ: немає	Освітній ступінь – доктор філософії	Лекції – 20 год.
		Практичні (семінарські) – 16 год.
		Самостійна робота – 54 год.
		Форма контролю: залік

2. Анотація курсу

Програма навчальної дисципліни “Методика дослідження пам’яток археології” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки PhD доктора філософії спеціальності 032 Історія та археологія.

Методика польових археологічних досліджень посідає чільне місце у системі фахової підготовки істориків (у тому числі й на третьому рівні освіти). Разом із історіографією, спеціальними історичними дисциплінами та джерелознавством методика дослідження пам’яток археології утворює пізнавальну частину історичної науки, оволодіння якою є одним із пріоритетних завдань у справі підготовки висококваліфікованого науковця та педагога.

Методику дослідження пам’яток археології як навчальну дисципліну включили до навчальних планів вишів III-IV рівнів акредитації спеціальності “історія” лише після здобуття Україною незалежності 1991 р.

Викладання методики дослідження пам’яток археології як вибіркової дисципліни при підготовці Ph D докторів філософії спеціальності “історія та археологія” передбачає знайомство з методами польових досліджень: археологічною розвідкою, проведенням археологічних розкопок, польовою фіксацією археологічних матеріалів, основами ведення польової документації. Вивчаючи методи охоронних та рятувних робіт у зонах руйнації археологічних пам’яток, як під впливом антропогенних факторів (новобудови), так і природних, передбачається знайомство з методами їх реставрації та реконструкції.

У підсумки аспіранти повинні знати основні теоретико-методологічні засади польових археологічних досліджень; оволодіти практичними навичками роботи з речовими джерелами і науковою літературою; опанувати необхідні знання, пов'язані із виявленням археологічних пам'яток під час археологічних розвідок та ін.

Програма повинна дати аспірантам уявлення про загальні проблеми методики досліджень археологічних пам'яток як наукової дисципліни, а також інформацію про корпус речових джерел з вітчизняної історії.

3. Компетенції

Компетентності базують на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, пов'язані із загальною здатністю людини оперувати у певних ситуаціях набутими знаннями та практичним досвідом і є показником успішності. Нині загальноприйнятим є поділ компетентностей на дві групи: предметно-спеціальні (subject specific competences) та загальні (generic competences, transferable skills). Сприяння розвитку вмінь (загальних та предметно-спеціальних компетенцій) є об'єктом процесу навчання та освітньої програми.

До кінця навчання аспіранти повинні бути компетентними у наступних питаннях.

- ✓ Здатність продукувати наукові ідеї, оволодіти методологією наукової та педагогічної діяльності, вирішувати комплексні проблеми в процесі професійної діяльності та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики, проводити оригінальне наукове дослідження у галузі гуманітарних наук
- ✓ Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми під час професійної діяльності у галузі історії й археології, або у процесі навчання, наукової діяльності, що передбачає застосування теорій та методів історії та археології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов
- ✓ Здатність ініціювати та проводити оригінальні наукові дослідження, виокремлювати актуальні наукові проблеми, здійснювати пошук та критичне аналізування інформації. Здатність сформувати джерельну та історіографічну базу дослідження та провести джерелознавчий та історіографічний аналіз. У результаті повинні знати основні підходи і практики археологічних досліджень; вміти здійснювати відбір та інтерпретацію археологічного матеріалу, формувати історіографічну базу археологічного дослідження; володіти навичками формування джерельної основи власного наукового дослідження та історіографічного аналізу археологічних джерел, котрі використовують у дослідженні

- ✓ Усвідомлення необхідності перманентного навчання та здатність самовдосконалюватись впродовж життя. Здатність планувати і розв'язувати завдання власного професійного й особистісного розвитку. У результаті повинні знати зміст процесу цілеспрямованого професійного та особистісного розвитку, його особливості та способи реалізації при розв'язанні професійних задач, виходячи з етапів кар'єрного зростання та вимог ринку праці.
- ✓ Уміння виявляти ораторську майстерність, вести наукову бесіду та дискусію за широким колом загальних суспільних та спеціальних наукових проблем, аргументовано обґрунтовувати власну позицію. Здатність роботи та діалогу з різними цільовими аудиторіями, з використанням відповідної лексики, методів та прийомів, технічних засобів; набуття ораторської майстерності для публічного представлення і захисту наукових результатів, публічного виступу на вітчизняних та міжнародних наукових форумах, конференціях та семінарах; ефективна підтримка інших науковців в процесі навчання.
- ✓ Здатність бути цілеспрямованим, наполегливим, старанним та усвідомлювати соціально-моральну відповідальність за одержані наукові результати. вміти формулювати цілі особистісного та професійного зростання і умови їх досягнення, виходячи з тенденцій розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання, індивідуально-особистісних особливостей, здійснювати особистісний вибір у різноманітних професійних та морально-ціннісних ситуаціях, оцінювати наслідки прийнятих рішень та нести за них відповідальність перед собою й суспільством; володіти способами вияву та оцінки індивідуально-особистісних, професійно-значимих якостей та шляхами досягненнями вищого рівня їх розвитку.
- ✓ Здатність до опанування навичок проведення аналітичної та експериментальної наукової діяльності; організація, планування та прогнозування результатів наукових досліджень. Генерування нових ідей (креативність), абстрактне мислення, вміння пристосовуватись до нових умов та ситуацій.
- ✓ Створення і розвиток мережевої співпраці; робочі відносини з колегами, адміністрацією; усвідомлення своєї поведінки і впливу на інших у роботі в формальних чи неформальних групах; передача і отримання зворотного зв'язку; відповідальність за інших при організації зворотного зв'язку; соціальна відповідальність за результати прийнятих стратегічних рішень; ініціювання оригінальних дослідницько-інноваційних проектів.
- ✓ Ґрунтовні знання класичного та сучасного наукового інструментарію дослідження суспільно-політичних, соціально-економічних явищ та процесів.

- ✓ Вміння використовувати нормативні документи в галузі освіти та діяльності вищої школи в адміністративно-управлінській, навчально-педагогічній та науково-дослідницькій роботі.
- ✓ Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.
- ✓ Збирання, опрацювання та критика наукових джерел інформації з історії.
- ✓ Здатність до побудови тлумачно-інтерпретативних схем історичного наративу з використанням існуючих та власних теоретичних моделей в спеціалізованому історичному дослідженні, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань.
- ✓ Знання і розуміння спеціалізованої історичної предметної області і професії, виявлення та розуміння причинно-наслідкових зв'язків.
- ✓ Спроможність управління дослідженням: застосування ефективного проектного менеджменту при постановці дослідницьких цілей з історії та археології; оптимальне поєднання поточних і пріоритетних видів діяльності в історичному та археологічному середовищі; системність аналізу і порівняння інформації; пошук та аналіз джерел необхідної інформації; грамотне використання інформаційних технологій. Здатність оформляти та представляти науковому співтовариству результати досліджень та представляти їх у вигляді наукових публікацій, інформаційно-аналітичних матеріалів, заявок на гранти, заявок на інтелектуальну власність та ін. У результаті повинні знати нормативні документи для проведення археологічних робіт, складання заявок, грантів, проектів НДР, вимоги до змісту та правила оформлення наукових звітів, рукописів до друку в рецензованих наукових виданнях; вміти представляти наукові результати з теми дисертаційної роботи у вигляді публікацій у рецензованих наукових виданнях; готувати заявки на отримання наукових грантів та заявок на інтелектуальну власність; володіти навичками складання та подання конкурсних заявок на виконання науково-дослідних і проектних робіт з археології
- ✓ Використання оригінальних наукових досліджень з питань історії та археології на високому фаховому рівні, досягнення наукових результатів, що створюють нові знання, з акцентом на актуальних загальнодержавних проблемах з використанням новітніх методів наукового пошуку.

4. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна “Методика дослідження пам’яток археології” складається з двох модулів. Для слухачів денної форми

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекції	Практичні	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Польова археологія: цілі та завдання досліджень. Археологічні розвідки та розкопки		2		10
Тема 2. Підготовка до розкопок археологічної пам’ятки		2	2	
Тема 3. Розкопки археологічної пам’ятки		2	2	
Тема 4. Методичні основи археологічних розкопок. Консервація археологічних об’єктів		2	2	10
Тема 5. Особливості вилучення з шару різних видів знахідок та правила їх фіксації		2	2	
Тема 6. Археботанічні дослідження у польових та лабораторних умовах		2	2	
Тема 7. Камеральна обробка знахідок у польових умовах		2	2	
Тема 8. Камеральна обробка археологічних матеріалів у лабораторних умовах		2		10
Змістовий модуль 2.				
Тема 9. Консервація, опис та обробка археологічних матеріалів.		2	2	4
Тема 10. Математичні та природничі методи дослідження в археології			2	10
Тема 11. Проведення науково-рятувальних робіт		2		10
Всього годин	90	20	16	54

Для слухачів вечірньої форми

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекції	Практичні	Самостійна робота
Змістовий модуль 1.				

Тема 1. Польова археологія: цілі та завдання досліджень. Археологічні розвідки та розкопки		2		2
Тема 2. Підготовка до розкопок археологічної пам'ятки			2	
Тема 3. Розкопки археологічної пам'ятки		2		
Тема 4. Методичні основи археологічних розкопок. Консервація археологічних об'єктів				10
Тема 5. Особливості вилучення з шару різних видів знахідок та правила їх фіксації			2	10
Тема 6. Археоботанічні дослідження у польових та лабораторних умовах		2		10
Тема 7. Камеральна обробка знахідок у польових умовах			2	
Тема 8. Камеральна обробка археологічних матеріалів у лабораторних умовах				10
Змістовий модуль 2.				
Тема. Консервація, опис та обробка археологічних матеріалів.		2		10
Тема. Математичні та природничі методи дослідження в археології			2	10
Тема Проведення науково-рятувальних робіт		2		10
Всього годин	90	10	8	72

5. Завдання для самостійного опрацювання

Аспірантура – це самостійна форма отримання освіти, метою якої є перш за все навчитися займатися науковою діяльністю. Аспірант повинен сам, за узгодження з науковим керівником, визначити науковий напрям, який його цікавить, вибрати тему дослідження, вивчити літературу, котра дотична обраної проблематики, отримати та опрацювати дані, порівняти результати свої та попередників і зробити висновки.

Самостійну роботу аспірант здійснює у формі аудиторної самостійної роботи з метою виконання індивідуальних завдань під контролем викладача та позааудиторної самостійної роботи.

Види роботи: робота над окремими темами навчальних дисциплін (модулів) відповідно до навально-тематичного плану; підготовка до практик та виконання завдань, передбачених практиками; виконання письмових контрольних робіт, рефератів та ін.; підготовку до всіх видів контрольних іспитів, у тому числі проміжного контролю та підсумкового екзамену чи заліку; функціонування у наукових співтовариствах, гуртках, семінарах та ін.; участь у роботі факультативів та ін.; участь у науковій та науково-методичній роботі; підготовка до конкурсів, конференцій; участь у наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, конгресах та ін.; інші види діяльності, котрі здійснюють виші та НАН України.

Розподіл часу за видами самостійної роботи може виглядати наступним чином: робота з монографічною літературою з курсу – 30 год.; робота над окремими темами навчальної дисципліни – 14 год.; участь у наукових та науково-практичних конференціях – 10 год.

Орієнтовна тематика для самостійної роботи аспірантів:

- ✓ Мета та завдання археологічних розвідок.
- ✓ Мета та завдання археологічних розкопок.
- ✓ У чому полягає підготовка до археологічних розкопок та розвідок.
- ✓ Методичні основи археологічних розкопок.
- ✓ Вивчення поверхні пам'тки археологічними, геофізичними та іншими методами дослідження.
- ✓ Особливості археологічних досліджень шурфами, траншеями та суцільними розкопками.
- ✓ ГІС-технології у археології.
- ✓ Особливості формування різних типів культурних відкладень.
- ✓ Методи мікро- та макрозалишків з культурного шару.
- ✓ Методи закріплення артефактів і екофактів перед вилученням з культурних відкладень.
- ✓ Порядок і процес камеральної обробки археологічних матеріалів.
- ✓ Процес отримання і опрацювання флотаційних проб (легкої та важкої фракцій).
- ✓ Інформаційні можливості різних видів археоботанічних джерел.
- ✓ Види та способи камеральної обробки археологічних матеріалів у полі.

- ✓ Види і способи камеральної обробки археологічних матеріалів у лабораторних умовах.

Критерії оцінювання

Оцінка	Критерії оцінювання
“відмінно”	Ставиться аспіранту, якщо слухач висловив свою думку щодо сформульованої проблеми, аргументував її, точно визначив її зміст і складові. Наведені дані вітчизняної та зарубіжної літератури, статистичні дані, інформація нормативно-правового характеру. Аспірант знає та володіє навичками самостійної дослідницької роботи з теми дослідження; методами та прийомами аналізу теоретичних і/або практичних аспектів галузі дослідження. Фактичних помилок, пов'язаних з розумінням проблеми, немає; графічно робота оформлена правильно.
“добре”	Ставиться аспіранту, якщо роботу характеризують змістова цілісність, звязність та послідовність викладу; допущено не більше однієї помилки при поясненні змісту наповнення проблеми. Для аргументації наведено дані вітчизняних та закордонних авторів. Продемонстровані дослідницькі навички та вміння. Фактичних помилок, пов'язаних з розумінням проблеми, немає. Допущено одна – дві помилки у оформленні роботи.
“задовільно”	Ставиться за вияв аспірантом достатнього самостійного аналізу основних етапів та смислових складових проблеми; слухач розуміє базові основи та теоретичне обґрунтування обраної теми. Залучені основні джерела з теми, котру вивчається. Допущено не більше двох помилок у смислі чи змісті проблеми, оформленні роботи.
“незадовільно”	Виставляється слухачеві, якщо робота є переказом чи повністю переписаним текстом, без жодних коментарів, аналізу і т. п. Не розкрита структура та теоретична складова теми. Допущено три або й більше помилок у змістовому висвітленні проблеми, у оформленні роботи.

6. Питання до заліку

- ✓ Історія становлення методів польових досліджень за кордоном.
- ✓ Методи польових археологічних досліджень в Україні у XIX – першій третині XX ст.
- ✓ Роль археологічних з'їздів у формуванні загальних вимог методи польової археології.
- ✓ Збереження археологічної спадщини на українських землях у складі Російської та Австро-Угорської імперії.
- ✓ Сучасне законодавство України щодо збереження археологічної спадщини.
- ✓ Характеристика основних понять: об'єкт археологічної спадщини, археологічні предмети, культурний шар, пошкоджений культурний шар, археологічні польові роботи.
- ✓ Види археологічних розвідок.

- ✓ Порядок проведення археологічних розвідок з метою виявлення об'єктів археологічної спадщини без здійснення будь-яких земляних робіт, окрім обмежених за площею зачисток на існуючих оголених ділянках.
- ✓ Порядок проведення археологічних розвідок з метою виявлення об'єктів археологічної спадщини, уточнення даних про них або планування заходів задля забезпечення збереженості з проведенням локальних земляних робіт (до 20 м² на кожному виявленому об'єкті археологічної спадщини).
- ✓ Порядок проведення археологічних розвідок на земельних ділянках, які підлягають господарському освоєнню, з метою виявлення об'єктів археологічної спадщини (або встановлення факту їх відсутності) із обов'язковим проведенням локальних земляних робіт.
- ✓ Порядок проведення археологічних розкопок з метою вивчення об'єктів археологічної спадщини, уточнення даних про них, планування заходів щодо забезпечення їх збереженості.
- ✓ Порядок проведення рятивних археологічних польових робіт.
- ✓ Порядок проведення археологічних спостережень.
- ✓ Обов'язки особи, яка має Відкритий лист.
- ✓ Визначення меж об'єкта археологічної спадщини.
- ✓ Правила і порядок проведення археологічних розвідок та розкопок.
- ✓ Ситуативний план і вимоги до йому складання.
- ✓ Види топографічних інструментальних планів.
- ✓ Роль фото- і відеофіксації у археологічних дослідженнях.
- ✓ Умови застосування металодетекторів у польовій археології.
- ✓ Методика розкопок жител.
- ✓ Методика розкопок господарських та інших ям у процесі розкопок.
- ✓ Порядок проведення підводних археологічних досліджень.
- ✓ Порядок дослідження наскельних малюнків.
- ✓ Вимоги до обробки матеріалу, зібраного під час археологічних досліджень.
- ✓ Супутникові системи дистанційного позиціонування у виявленні та вивченні пам'яток археології.
- ✓ Вимоги, що висувають до шурфування під час обстеження землевідведення.
- ✓ Зразки матеріалу, який відбирають під час розкопок для подальшого вивчення у лабораторних умовах.
- ✓ Геофізичні методи дослідження археологічних пам'яток.
- ✓ Характеристика процесів формування археологічних пам'яток.

- ✓ Модифікація археологічної пам'ятки з позиції геоархеології.
- ✓ Основні напрями зооархеології.
- ✓ Вивчення зоологічних решток у місцях мешкання людини.
- ✓ Вивчення малакофауни та іхтіофауни у місцях мешкання людини.
- ✓ Історія становлення та основні напрямки археоботаніки. Відбір зразків для археоботанічних досліджень.
- ✓ Методи вивчення макроботанічних решток.
- ✓ Мета та завдання аналізу зони господарського використання.
- ✓ Роль кераміки у археологічних дослідженнях.
- ✓ Традиційні методи дослідження кераміки у польових та лабораторних умовах.
- ✓ Експериментально- археологічні дослідження в Україні й за її межами.
- ✓ Експериментально-тарсологічні дослідження у сучасній археології.
- ✓ Методи дослідження давнього скла.
- ✓ Методи вивчення та збереження археологічного металу.
- ✓ Теоретичні основи радіовуглецевого датування в археології.
- ✓ Основні проблеми використання радіовуглецевого аналізу для датування: можливості й обмеження. Відбір зразків та умови зберігання.
- ✓ Мета і завдання денхронології та кліматології а археології.
- ✓ Методика розкопок могильників.
- ✓ Методика розкопок кам'яних та земляних фортифікаційних споруд.

7. Розподіл балів та критерії оцінювання

Дисципліна складається із двох змістових модулів та її вивчення передбачає виконання індивідуального науково-дослідного завдання. У цьому випадку підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 30 балів), виконання ІНДЗ, які зараховують у поточний контроль (максимум 10 балів), модульні контрольні роботи / екзамен (максимум 60 балів). Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача на семінарських, практичних заняттях, індивідуальну роботу та результати модульної контрольної роботи.

Розподіл балів, що присвоюються

[illegible]

Методи оцінювання. Презентації: усні (Power Point) та письмові; усні для концептуальних частин; письмові для основних історіографічних знань. Слухачі формують portfolio.

Загальні критерії оцінювання успішності, які отримали за чотирьохбальною системою оцінки “відмінно”, “добре”, “задовільно” чи “незадовільно”, відображає таблиця.

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів

Оцінка	Критерії оцінювання
“відмінно”	Оцінку “відмінно” виставляють аспіранту, якщо він глибоко і надійно засвоїв програмний матеріал, вичерпно, послідовно, чітко й логічно його викладає, вміє тісно пов’язувати теорію та практику, вільно виконує завдання, відповідає на питання, при чому не сумнівається у відповіді, якщо завдання видозмінене, використовує у відповіді матеріал монографічної літератури, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різносторонніми навичками та прийомами виконання практичних завдань.
“добре”	Оцінку “добре” виставляють аспіранту, якщо він твердо знає матеріал, грамотно і змістовно його викладає, не допускає суттєвих неточностей у відповіді на питання, правильно застосовує теоретичні положення для розв’язання практичних завдань, володіє необхідними навичками та прийомами їх виконання.
“задовільно”	Оцінку “задовільно” ставлять аспіранту, якщо він має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв деталей, допускає неточності, недостатньо правильно формулює, порушує логічну послідовність у викладі програмного матеріалу, має складнощі із виконанням практичних робіт.
“незадовільно”	Оцінку “незадовільно” виставляють аспіранту, який не знає значної частини програмного матеріалу, допускає грубі помилки, невпевнено, з великими складнощами виконує практичні роботи. Як правило, оцінку “незадовільно” отримують аспіранти, які не можуть продовжувати навчання без додаткових занять з відповідної дисципліни.

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C		
67–74	D		
60–66	E	Задовільно	
1–59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю

8. Рекомендована література

Основна

1. Білі плями історії України: методичний посібник з історії християнства в Україні для вчителів загальноосвітніх шкіл. Львів: Свічадо, 2014. 254 с.
2. Закон України «Про охорону археологічної спадщини». К.: Корвін-Пресс, 2004. 22 с.
3. Междисциплинарная интеграция в археологии (по материалам лекций для аспирантов и молодых сотрудников) / отв. ред. Е. Н. Черных, Т. Н. Мишина. Москва: ИА РАН, 2016. 384 с.
4. Мультидисциплинарные исследования в археологии. Владивосток: Дальнаука, 2014. 190 с.
5. Мультидисциплинарные исследования в археологии. Выпуск 2. Городища и поселения. Владивосток: ИИАЭ ДВО РАН, 2015. 197 с.

Додаткова

6. Азиатско-Тихоокеанский регион: археология, этнография, история. Сборник научных статей. Вып. 3. Владивосток: Дальнаука, 2014. 272 с.
7. Археологические памятники Кокшаровка-1 и Кокшаровка-8 в Приморье. Итоги исследований российско-корейской экспедиции в 2012 – 2014 гг. Тэджон, 2015 год.
8. Бондарец О. В. Методологічні аспекти вивчення археологічних пам'яток в контексті культурології. *Культурологія: могилянська школа*. С. 99-129.
9. Вагонєєв В. В. Особливості підводних археологічних досліджень античних городищ (методичні рекомендації з досвіду роботи в Ольвії та на Акрі).
10. Вострецов Ю. Е. Три метода исследований раковинных отложений. *Записки ИИМК РАН* 2008. № 3. С. 137-142.
11. Гаврилюк Н. О. Методика дослідження масового матеріалу з античних пам'яток (на прикладі знахідок з ділянки ЮЗА в Ольвії). *Археологія*. 2013. № 3. С. 109-120.
12. Крадин Н. Н. Итоги и перспективы развития археологии Дальнего Востока. *Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке*. 2013. № 5 (25). С. 32-43.
13. Лукомський Ю. В., Петрик В. М. Архітектурно-археологічні дослідження втрачених архітектурних об'єктів (на прикладі пам'яток Галича XII – XIII ст.). *Архітектура*. 2010. Вип. 674.
14. Массон В. М. Системный анализ в археологических исследованиях. *Предмет и объект археологии и вопросы методики археологических исследований*: Материалы

- симпозиума методологического семинара ЛОИА АН СССР. Ленинград : Наука, ЛО, 1975. С. 53–56.
15. Массон В. М. Системный подход и исследование палеоэкономических структур. КСИА. *Вопросы теории и методологии археологической науки*. 1978. Вып. 152. С. 30–36.
 16. Массон В. М. Традиции и инновации в процессе культурогенеза (в свете данных археологии). *Преемственность и инновации в развитии древних культур* : Материалы методологического семинара Ленингр. отд. Ин-та арх-гии. Ленинград : Наука, 1981. С. 38–42.
 17. Массон В. М. Трипольское общество и его социально-экономическая характеристика. Раннеземледельческие поселения гиганты трипольской культуры на Украине. Полевой семинар (I) : Тезисы докладов. Киев, 1990.
 18. Массон В. М., Бочкарёв В. С. К характеристике теоретических разработок зарубежной археологии. КСИА. 1978. Вып. 152. Вопросы теории и методологии археологической науки. С. 36–43. 61.
 19. Матвієнко Л. В. Методика та методологія дослідження степового Побуття. *Історичний архів*. 2013.
 20. Петрашенко В. О. Актуальні проблеми сучасного дослідження і збереження археологічної спадщини. *Археометрія та охорона історико-культурної спадщини*. 1998. Вип. 2. С. 91-95.
 21. Попов В. К., Ключев Н. А., Ноздричев Е. А., Слепцов И. Ю. Химический состав изделий из золота, серебра и меди в кургане Кокшаровка – 8 (Приморье, X в.) и их возможные источники. Известия Иркутского государственного университета. Серия: Геоархеология, этнология, антропология. 2015. Т. 12. С. 37-46.
 22. Рабіновітц А., Седікова Л. В., Трелоган Дж., Ів с. Нові методології дослідження пам'ятки давнини: цифрові технології та розкопки в Південному районі Херсонеса Таврійського (2001-2006 рр.). *Археологія*. 2008, № 1. С. 71-81.
 23. Фуко М. Археологія знання / пер. з фр. В. Шовкун. Київ: видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2003. 326 с.
 24. Харинский А. В., Номоконова Т. Ю., Ковычев Е. В., Крадин Н. Н. Останки животных в монгольских захоронениях XIII-XIV вв. Могильника Окошки 1 (Юго-Восточное Забайкалье). Российская археология. 2014. № 2. С. 62-75.